

dersson en möjlighet att ge historikerskrået en uppsträckning. Historiker som gång på gång söker sig till de storslagna exemplen får sig en smäll på fingrarna. Författaren undrar varifrån det enorma intresset kommer för de kyliga ingenjörerna som konstruerade flygplan. Han artikulerar vikten av att ibland rikta sig bort från det väntade och rationella och i stället ta sig an de som djärvt hoppade från ett kyrktorn iklädda hemmasydda fjäderdräkter och som väl mest hoppades på det bästa.

Drontmannen blir genom sitt upplägg en liten stridsskrift för att historiker borde släppa den trygga sargen. Även våra egna projekt bör i vart fall riskera att överstiga vår egen förmåga.

Högskolan i Jönköping

CARL-JOHAN SVENSSON

Lena Sommestad, *Agrarian women, the gender of dairy work, and the two-breadwinner model in the Swedish welfare state* (Routledge focus: New York & London 2019). 148 s.

Mitt första möte med Lena Sommestads forskning var ett sönderläst biblioteksexemplar av hennes avhandling *Från mejerska till mejerist* (1992), och som ny student i ekonomisk historia med feministiska teorier sprakande i huvudet var jag hänförd. Här fanns någon som inte bara beskrev kvinnors och mäns arbete, utan analyserade förändringar i genusarbetsdelningen som förklaring både till ett yrkes omvandling och till normativa förändringar rörande kvinnors lönearbete. I föreliggande bok finner jag de empiriskt detaljerade studierna, baserade på avhandlingen, som visar hur det gick till när kön blev en viktigare indikator för kompetens inom mejeribranschen än både utbildning och erfarenhet, alltså övertygande. Tyvärr tyngs boken som helhet ned av en analys som greppar över alltför mycket, där mejeriverksamheten och kvinnornas plats i den får förklara såväl demografiska förändringar, kvinnors arbetsmarknadsdeltagande som den svenska välfärdsstatens utformning – men mer om det strax.

Agrarian women, the gender of dairy work, and the two-breadwinner model in the Swedish welfare state presenteras som en syntes av Sommestads tidigare arbeten i förordet (Acknowledgments, s. x), men framstår i introduktionen och baksidestexten som en fristående analys (Introduction, s. 1–5). Men boken innehåller ingen ny forskning eller nya tolkningar jämfört med författarens tidigare arbeten. Sommestad och Grey Osterud, översättare och redaktör, har inte använt detta utgivningstillfälle till att diskutera analysen i ljuset av nyare forskning. Endast ett fåtal titlar bland referenserna

är utgivna efter cirka år 2000, och av de senaste 25 årens genushistoriska forskning syns i stort sett ingenting. Det ställer läsaren inför frågan varför denna nya bok ska införskaffas i stället för att läsa redan publicerade studier, varav åtminstone sex (listade i förordet) är internationellt publicerade på engelska.

Agrarian women... har en kronologisk uppbyggnad i åtta kapitel. Det första behandlar förindustriell mjölkhantering som en kvinnligt kodad kompetens och som central i den agrara ekonomin. Därefter beskrivs förändringen från hushållsbaserad mjölkhantering till mindre mejerier, där arbetet fortsatt skedde hantverksmässigt med stora krav på såväl fysisk styrka som erfarenhetsbaserad kunskap om mejeriprodukterna. Så småningom tillkom vetenskapliga metoder i hanteringen, som pastörisering, och tekniska nyheter, som mekanisk smörkärning. I kapitel tre beskrivs centraliseringen av mejerierna och hur yrket gick från huvudsakligen hantverksmässigt till mer och mer industriellt och med en struktur som påminde allt mer om vilket industriarbete som helst, dock med stora regionala variationer. Det fjärde kapitlet analyserar hur utbildningen till mejeriarbetare maskuliniserades, och är i min mening bokens bästa. Här beskrivs i detalj hur politiska beslut avsiktligt men kanske än mer oavsiktligt trängde ut kvinnorna från utbildningar, vilket gjorde att de inte kunde komma ifråga för en karriär inom mejeribranschen. I samverkan med samhällseliga idéer om att kvinnors lönearbete skulle förläggas till tiden före giftermål, samt att män dels skulle vara familjeförsörjare, dels passade bättre än kvinnor som ledare och förestandare, skapades två olika yrken av det som tidigare var ett: mejerskan blev en assistent åt män och maskiner, medan mejeristen blev arbetsledare och kunde göra karriär inom yrket. Så blev yrket mindre attraktivt för kvinnor, och med färre kvinnor uppfattades det alltmer som maskulint. Alltså: med fler maskiner och fysiskt lättare arbetsuppgifter – färre kvinnor. Det är en avgörande slutsats inom genushistorisk arbetsforskning, som trots att den drogs för flera decennier sedan fortfarande har svårt att få ett mer allmänt genomslag. Sommestads betydelse här är mycket stor och förtjänar fortsatt att framhållas.

I kapitel fem, sex och sju diskuteras fler aspekter av maskuliniseringsprocessen under de första decennierna av 1900-talet, såsom hur arbetsannonsernas utformning bidrog, fack och yrkesorganisationers agerande, liksom hur tidigare mejerskor minns sin yrkesbana och sina val. Här blir emellertid bristen på jämförelser och kopplingar till annan forskning frustrerande. Mejerkeyrket är inte det enda som har genomgått en förändrad könskodning, och teorier om professionalisering och hur ny teknik könskodas är mycket använda i genushistorisk forskning om arbete.

Bokens svaghet att förklara alltför mycket, som nämndes inledningsvis,

syns tydligast i det avslutande kapitel åtta. Där förklaras den svenska modellen med tvåförsörjarfamiljer och den socialdemokratiska välfärdsstaten hänga ihop med föreställningen om den kompetenta bondhustrun som deltog i det ekonomiskt produktiva arbetet på gården och därmed inte omfattades av det borgerliga idealet om den försörjda hemmafrun. Detta agrara arv skulle då ha haft ett särskilt långvarigt och genomgripande inflytande i Sverige, som ledde till lägre acceptans för icke-lönearbetande hustrur, eftersom "most Swedes still assumed that housewives were workers who contributed to the household's and the nation's economy" och feminister kunde "use language that resonated with widely held images and memories of rural women as sturdy farmers, capable dairymaids, and good mothers" (s. 137). Dessa mycket långa rötter leds inte i bevis och jämförs inte med situationen på andra håll – till exempel framhålls den stora andelen ogifta kvinnor som central (s. 124), men det är ett bärande inslag i det (väst)europiska giftermålsmönstret och kan således inte användas till att förklara en specifikt svensk eller nordisk utveckling.

Resonemanget bygger också på en förenklad syn på det förindustriella samhällets genusarbetsdelning, där författaren bortser från de konflikter som så skickligt analyseras senare. I det förindustriella samhället beskrivs kvinnorna som uppskattade för sitt viktiga arbete eftersom det var ekonomiskt lönsamt och för att kvinnorna besatt kunskaper som männen saknade. Men detta blir en funktionalistisk och konfliktfri analys – precis som författaren fastslår i de kommande kapitlen så finns inget självskrivet eller naturgivet med vilken genuskodning en viss syssla ska få. De senare kapitlen visar hur kvinnor trängdes ut från mejeribranschen och hur män kunde börja uppfattas som mest, eller de enda, kompetenta att hantera mejeriprodukter trots det agrara arvet av kvinnors mjölkande.

Att jag hade önskat en volym där Sommestads forskargärning hade lyfts in i aktuella forskningsdebatter, eller varför inte en dialog mellan författaren och Grey Osterud som här figurerar endast som översättare och redaktör men vars egen forskning om agrar genusarbetsdelning och ekonomisk förändring också är värd mer uppmärksamhet, förtar inte vikten av Sommestads originella och inflytelserika slutsatser rörande mejerskeyrkets omvandling och maskulinisering – men läs dem hellre i original.

Stockholms universitet

CAROLINA UPPENBERG